

Bednarzak-Libera, Mirosława

"Rocznik Białskopodlaski", T. 8-9 (2000-2001) : [recenzja]

Szkice Podlaskie 10, 297-300

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

„Rocznik Białkopodlaski”, tom VIII-IX, Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2000-2001, ss. 380.

Prezentowana publikacja stanowi tom VIII-IX „Rocznika Białkopodlaskiego”. Jej wydawcą jest Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej.

Rocznik zawiera następujące działy: artykuły i rozprawy, studia i materiały, sylwetki, recenzje, noty o autorach. Zamieszczone tam publikacje mają różnorodną tematykę. Czynnikiem wspólnym dla wszystkich jest zakres terytorialny - ziemia białkopodlaska.

Pierwszy dział czasopisma to artykuły i rozprawy. Opublikowano w nim z zachowaniem chronologii jedenaście tekstów. Pięć pierwszych porusza problematykę wojskową¹. Kolejne pięć artykułów-religijną², a ostatni wchodzi w zakres kultury materialnej³.

W pierwszym z zamieszczonych tekstów M. Wagner prezentuje problem osadnictwa wojskowego w dawnej Rzeczypospolitej. Na Podlasiu było ono wynikiem wiązania oficerów koronnych z tymi ziemiami przez polskie dowództwo wojskowe. Artykuł zawiera szczegółową analizę „życia i dzieła” osadnika perskiego na Podlasiu. Autor wyjaśnia brzmienie jego „nazwiska”, okresu i motywów przybycia do Polski oraz przebiegu jego służby wojskowej aż po problematykę społeczno-majątkową związaną z pobytem tegoż oficera królewskiego na Podlasiu. Ponadto wskazuje na jego zasługi wojskowe, status społeczny i ekonomiczny oraz problem protekcji królewskiej i magnackiej. Omawia też zagadnienie asymilacji owego oficera w środowisku szlachty podlaskiej.

Lektura artykułu pióra E. Kospatha-Pawłowskiego zapewnia czytelnikowi zdobycie wiedzy o 1. Pułku Saperów im. Tadeusza Kościuszki w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej Polskiej. Z jego pierwszej części dowiadujemy się jak przebiegało formowanie Wojska Polskiego po odzyskaniu nie-

¹ M. Wagner, „*Pers na Podlasiu*”. *Z dziejów osadnictwa wojskowego na ziemiach podlaskich w drugiej połowie XVII wieku*, ss. 7-22; E. Kospath-Pawłowski, *1. Pułk Saperów im. gen. Tadeusza Kościuszki w Wojsku Polskim II Rzeczypospolitej Polskiej*, ss. 23-51; D. Sikora, *Bataliony Chłopskie w powiecie białskim w latach okupacji hitlerowskiej*, ss. 53-73; idem, *ZWZ-AK w powiecie białskim 1939-1944*, ss. 75-104; R. Ziętek, *Służba Bezpieczeństwa OUN w Nadrejonie „Lewada” w latach 1945-1947*, ss. 105-148.

² M. Danielak-Chomać, *Reformaci w Białej*, ss. 149-163; H. Gmitrek, *Polski obóz protestancki wobec unii brzeskiej na przełomie XVI- XVII wieku*, ss. 165-175; J. Ziółtek, *Kościół greckokatolicki w powstaniach narodowych*, ss. 177-186; M. Stepulak, *Antropologiczno-psychologiczne podstawy męczeństwa błogosławionych Unitów z Pratulina*, ss. 187-220, W. Romanowicz, *Różnice w postawach ekumenicznych między uczestnikami Kodeńskich Spotkań Ekumenicznych a młodzieżą kodeńską*, ss. 221-233.

³ C. Wrębiak, *Kowalstwo ludowe na terenie północno-wschodniej Lubelszczyzny*, ss. 235-291.

podległości i kto zasilał jego szeregi. Autor skoncentrował się na odtworzeniu dziejów wojsk technicznych a, w szczególności 1. Pułku Saperów im. Tadeusza Kościuszki. Dużo uwagi poświęcił na przedstawienie tradycji bojowych pododdziałów tego pułku saperów.

Kolejne dwa artykuły napisał D. Sikora. W pierwszym z zamieszczonych tekstów prezentuje Bataliony Chłopskie w powiecie bialskim w latach okupacji hitlerowskiej. Na początku omawia politykę okupanta niemieckiego wobec wsi polskich leżących w powiecie bialskim, a następnie prezentuje powstanie, struktury organizacyjne i działalność Batalionów Chłopskich na tym terenie. Autor informuje, że przedstawienie działalności zbrojnej BCH w powiecie bialskim nastęrczyło mu wiele trudności, gdyż nie zachowały się żadne meldunki o akcjach bojowych prowadzonych przez tę organizację. W drugim artykule zajmuje się ZWZ-AK istniejącym w powiecie bialskim w latach 1939-1944. D. Sikora prezentuje powiat Biała Podlaska przed 1939 r. Szczegółowo charakteryzuje Obwód ZWZ-AK Biała Podlaska. Dużo uwagi poświęca odtworzeniu jego działalności zbrojnej.

R. Ziętek omawia problematykę ukraińskiego podziemia nacjonalistycznego tj. kulisy powstania i działalności Służby Bezpieczeństwa Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) na terenie południowego Podlasia. Prowadzone rozważania kończy stwierdzeniem, iż Służba Bezpieczeństwa stanowiła jedyny oręż ukraińskiego ruchu działającego na Podlasiu. Tylko dzięki energii aktywistów OUN stworzono sprawną i dobrze zorganizowaną formację, która nie zasłynęła jakimiś spektakularnymi akcjami bojowymi. Jednakże pokazała, że jest w stanie nie tylko zdobyć poparcie ludności ukraińskiej, ale też stawić opór komunistycznej władzy. Kolejne teksty poruszają problematykę religijną.

Fragment historii zakonu reformatów w Białej przedstawia M. Daniełak-Chomać Koncentruje się na nakreśleniu obrazu miasta Białej pod rządami rodu Radziwiłłów. Następnie, opierając się na materiałach archiwalnych i różnych opracowaniach, informuje, kto i dlaczego sprowadził do miasta zakon reformatów. W dalszej części artykułu przybliży stosunki panujące pomiędzy reformatami a ich opiekunami do połowy XIX.

Inna publikacja przybliży stosunek polskiego obozu protestanckiego do unii brzeskiej na przełomie XVI i XVII wieku. M. Gmiterek, podsumowując dokonane ustalenia stwierdza, że unia brzeska spowodowała rozbitcie w obrębie Kościoła wschodniego. To z kolei rozbudziło w polskich środowiskach protestanckich nadzieje na ściślejsze zjednoczenie wszystkich nurtów wyznaniowych sprzeciwiających się Kościołowi rzymskiemu. Mimo poparcia idei takiej unii przez wszystkie wyznania objęte konsensem sandomierskim, nie doszło do jej realizacji. Jedyny chyba czynnik łączący obydwie nurty, jakim była niechęć do „rzymskiego Antychrysta”, okazał się niewystarczający.

J. Ziółek zajął się natomiast określeniem stanowiska Kościoła greckokatolickiego do powstań narodowych. W rozważaniach uwzględnił powstanie kościuszkowskie, powstanie listopadowe, Wiosnę Ludów w Galicji, powstanie styczniowe.

Ks. M. Stepulak podejmuje próbę antropologiczno-psychologicznej interpretacji męczeństwa Unitów pratulinińskich. Przedstawia krótko historię męczeństwa Unitów z Pratulina na tle epoki a następnie zajmuje się antropologiczno-psychologiczną interpretacją pojęcia „męczeństwo”; koncepcją człowieka - męczennika za wiarę; określeniem roli środowiska rodzinnego w kształtowaniu postaw religijnych. W ostatniej z wyodrębnionych części artykułu zamieszcza charakterystykę współczesnej religijności na Podlasiu.

O różnicy w postawach ekumenicznych między uczestnikami Kodeńskich Spotkań Ekumenicznych a młodzieżą kodeńską informuje kolejny tekst. Powstał w oparciu o ankietę przeprowadzoną przez W. Romanowicza wśród uczestników XVI Spotkań Ekumenicznych, które odbyły się 28-30 maja 1999 roku w Kodniu.

Ostatni z artykułów tego działu odbiega tematycznie od pozostałych. Jest poświęcony zarysowaniu historii kowalstwa, rzemiosła jeszcze do niedawna związanego z prawie każdą większą wsią. C. Wrębiak opisuje narzędzia i wyroby kowalskiego rzemiosła z 32 miejscowości znajdujące się w zbiorach etnograficznych Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej. Prezentację dopełniają czarno-białe zdjęcia eksponatów muzealnych.

Kolejny dział woluminu to studia i materiały⁴. Zamieszczono tu tylko tekst J. Flisińskiego poświęcony zarysowaniu problematyki badawczej dotyczącej dziejów Podlasia do 1569 r. Autor nadmienia, że świadomie pomija cały tzw. „aparatus naukowy”, zajmując się formułowaniem zbioru postulatów badawczych.

Na osobną wzmiankę zasługuje trzeci dział „Rocznika Białkopodlaskiego” - sylwetki.⁵ Zaprezentowano trzy postacie związane z Podlasiem: Adama Naruszewicza, Stanisława Konarskiego, Władysława Rawicza.

R. Dmowski zajął się ukazaniem dokonań Adama Naruszewicza na niwie historii i historiografii polskiej. Podkreślił, że był on związany z Podlasiem, gdzie spędził ostatnie lata swego życia administrując ze swojej rezydencji w Janowie Podlaskim diecezją łucką. Stwierdził, iż Podlasiacy powinni pamiętać, że biskup Adam Naruszewicz, oprócz zasług dla całego kraju, przyczynił się także do rozwoju historii regionu. Z jego polecenia uporządkowano rozproszone na przestrzeni wielu lat akta archidiakonatu brzesko-janowskiego z lat 1469-1657 znajdujące się wtedy w archiwum biskupów łuckich. Obecnie księgi te znajdują się w Archiwum Diecezjalnym Siedleckim. Celem następnego artykułu jest wskazanie mechanizmów funkcjonowania systemu patronalno-klientarnego, łączącego Stanisława Konarskiego z Janem Klemensem Branickim w latach 1755-1771, ponadto też omówienie wpływów tego układu na patrona i klienta. Układ patron -

⁴ J. Flisiński, *Dzieje Podlasia do 1569 r. - zarys problematyki badawczej*, ss. 293-299.

⁵ R. Dmowski, *Biskup łucki Adam Naruszewicz - prekursor historiografii polskiej. Życie i twórczość historyczna*, ss. 301-312; A. Poniatowska, *S. Konarski i Jan Klemens Branicki. Związek uczonego klienta z podlaskim patronem w latach 1755-1771*, ss. 313 - 336; A. Kołodziejczyk, *Władysław Rawicz 1832-1863 - naczelnik cywilny województwa podlaskiego w powstaniu styczniowym*, ss. 337-353.

klient to nieformalny stosunek umowny między osobami o nierównym statusie i możliwościach, który nakłada różnego rodzaju zobowiązania na partnerów; jako minimum z jednej strony należy się osłona i łaska, z drugiej zaś lojalność; stosunek ten oparty jest na kontakcie osobistym, twarzą w twarz i jest ciągły. To dzięki takiemu układowi znajdujący się w roli klienta Stanisław Konarski znany jest współcześnie jako uczony ksiądz, autor pism politycznych, reformator oświaty i prekursor reform Oświecenia w Polsce.

Ostatni tekst w tym dziale poświęcono uzupełnieniu luk w biografii Władysława Rawicza (1832-1863). Jego autor - A Kołodziejczyk szczególnie zajął się okresem jego działalności w latach poprzedzających wybuch powstania styczniowego, a następnie pełnienia przez niego funkcji powstańczych. Stracenie Władysława Rawicza - ostatniego naczelnika cywilnego województwa podlaskiego w powstaniu styczniowym - dnia 21 listopada 1863 r. w Siedlcach było jedną z pierwszych publicznych egzekucji na Podlasiu. A jego osoba weszła na trwałe do panteonu podlaskich męczenników za niepodległość Polski, stając się symbolem i drogowskazem moralnym dla przyszłych pokoleń.

Na dalszych stronach „Rocznika Białkopodlaskiego” wydrukowano pięć recenzji napisanych przez A. Kopruckowiaka, T. Demidowicza, J. Janicką.⁶

Redakcja zamieszcza też w roczniku krótkie noty prezentujące autorów opublikowanych tekstów.⁷

Tom VII-IX „Rocznika Białkopodlaskiego” jest cennym wydawnictwem dotyczącym wybranych zagadnień z historii regionu. Zamieszczone w działach teksty zostały przygotowane starannie, często z wykorzystaniem materiałów archiwalnych i wielu innych publikacji. Czasopismo to wnosi wkład w rozwój historiografii Podlasia. Zajmuje znaczące miejsce wśród periodyków regionalnych.

Mirosława Bednarzak-Libera
Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach

⁶ A. Kopruckowiak, *Sytuacja polityczna Królestwa Polskiego w świetle tajnych raportów naczelnika Warszawskiego Okręgu Żandarmerii z lat 1867-1872 i 1878*. Opracowali Stanisław Wiech i Wiesław Caban. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Kielce 1999, ss. 310, nlb.2, s. 355-358; idem, Jerzy Doroszewski, *Zakłady kształcenia nauczycieli w województwie lubelskim w latach 1918-1939*. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1999, s. 179, il, s. 358-361; T. Demidowicz, Jerzy Flisiński: *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku. Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im J. I. Kraszewskiego*. Wyd. WiMBP, Biała Podlaska 1998, ss. 301, aneksy 2, s. 362-365; idem Jerzy Marian Cygan, OFM Cap., *Dzieje parafii Sobienie Jeziory*, Wydawnictwo Miejskiej Biblioteki Publicznej, Biała Podlaska 2001, ss.343, il. 69, map 2, s. 365 - 367; Joanna Janicka, Konrad Zieliński, *Żydzi Lubelszczyzny 1914-1918*. Lubelskie Towarzystwo Naukowe, Lublin 1999, ss. 392, s. 367-371.

⁷ Noty o autorach, s 373-380.